

УДК 378.147

Т. ПЛОХУТА

Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка

ДИДАКТИЧНА МОДЕЛЬ КОМПЛЕКСНОГО ТЕСТОВОГО КОНТРОЛЮ САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті теоретично обґрунтовано авторську дидактичну модель комплексного тестового контролю самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів. Виокремлено компоненти означеної моделі в їх діалектичній взаємодії.

***Ключові слова:** педагогічна модель, педагогічна діагностика, тестовий контроль, самостійна пізнавально-творча діяльність студентів.*

Постановка проблеми. На сьогодні у вищій школі досить гостро стоїть проблема організації діагностики навчальних досягнень в цілому та вдосконалення оптимального контролю за перебігом та результатами самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів зокрема. Залучення тестових технологій для контролю такої діяльності потребує повномасштабного аналізу й осмислення на теоретичному і технологічному рівнях та розв'язання низки суперечностей між:

а) потребою в отриманні об'єктивних і оперативних результатів контрольно-діагностичних операцій для підвищення ефективності корегувальних дій і невідповідністю традиційних форм контролю сучасним вимогам до рівня діагностики творчих досягнень студентів;

б) необхідністю введення в освітню практику особистісно зорієнтованого навчання і відсутністю об'єктивних, валідних, надійних і оперативних засобів контролю та збору необхідної діагностичної інформації про розвиток пізнавально-творчих якостей особистості студента у ході самостійної діяльності.

Аналіз актуальних досліджень. Теоретичні основи контролю знань та його компонентів розглядаються в роботах С. Архангельського, В. Аванесова, Ю. Бабанського, Н. Тализіної та багатьох інших. Психологічним основам контролю присвячені роботи С. Рубінштейна, І. Зимньої, Л. Виготського та ін. Дослідження проблем, пов'язаних із використанням тестових технологій у процесі контролю навчальних досягнень відображено в роботах В. Аванесова, Г. Анастасі, І. Булах, Н. Єфремової, О. Майорова, Дж. Равена, М. Челишкової та ін.

Залучення інноваційних технологій до контролю навчального процесу вимагає попереднього теоретичного випробування шляхом створення дидактичних моделей. Особливостям побудови педагогічних моделей, їх класифікації та виокремленню етапів моделювання різних педагогічних явищ присвятили свої наукові пошуки С. Кульневич, Є. Лодатко, В. Михеев, А. Остапенко, Є. Павлютенков, І. Підласий та ін.

Проте результати теоретичного аналізу науково-педагогічної літератури щодо діагностичної освітньої діяльності виявили відсутність загального підходу до створення дидактичної моделі комплексного контролю за перебігом та результатами самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів із залученням тестових технологій.

Мета даної роботи полягає в тому, щоб представити й обґрунтувати дидактичну модель комплексного тестового контролю самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів з виокремленням її структурних компонентів у їх діалектичному взаємозв'язку.

Виклад основного матеріалу. Широке розповсюдження моделювання в педагогічних дослідженнях пояснюється різноманіттям його гносеологічних функцій, що зумовлює вивчення педагогічних явищ і процесів на спеціальному об'єкті – моделі, яка є проміжною ланкою між суб'єктом – педагогом, дослідником і предметом дослідження, тобто певними властивостями і відношеннями між елементами навчально-виховного процесу [2, с. 5].

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури з питань моделювання та вивчення практичного досвіду застосування контрольної-діагностичних заходів було розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально випробувано авторську дидактичну модель комплексного тестового контролю самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів у навчанні гуманітарних дисциплін (див. рис. 1).

Запропонована дидактична модель ґрунтується на ідеях: антропології – ученні про сутність людини, її специфіку, що виявляється в здатності творити (мову, науку, культуру) і при цьому самій бути витвором культури; екзистенціалізму – ученні про внутрішнє буття людини, що визначає неповторність особистості, самоактивність її у процесі особистісного росту; гуманізму – системі ідей, поглядів на людину як найвищу цінність; синергетики – теорії, згідно з якою той, хто навчається, розглядається як складна система, що саморегулюється, саморозвивається, а тому важливо не стільки подавати готові знання, скільки в процесі навчання забезпечувати умови для їх активного створення самим суб'єктом навчання в межах певного соціокультурного і духовного простору.

В основу експериментальної моделі комплексного тестового контролю самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів покладено системний підхід (Л. Бергланфі, В. Садовський, В. Тьютін, А. Уйюмов, Е. Юдін та ін.) до організації навчання в цілому та контролю навчальних досягнень зокрема. Зазначені науковці розглядають систему як комплекс взаємодіючих елементів і акцентують увагу не на тому, що ціле складається із частин, а на тому, що поведінка та властивості цілого визначаються взаємодією його частин.

Авторська дидактична модель містить вихідні положення про системну побудову об'єкта дослідження – процесу тестового контролю самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів та принципи загальнонаукової і педагогічної системології (принципи цілісності, мінімуму, ієрархічності, порівнянності, повноти складу системи) [1, с.73].

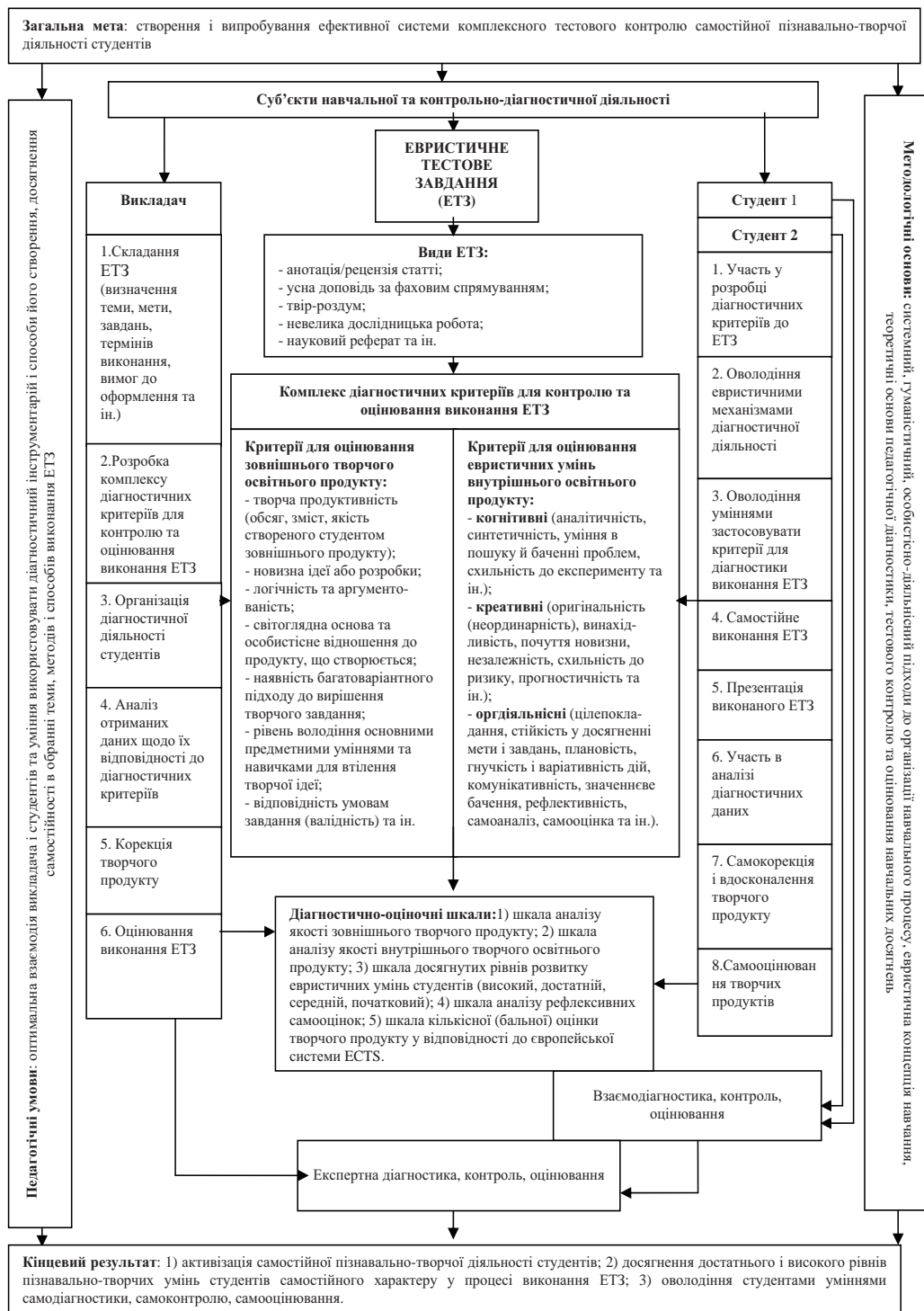

Рис. 1. Діагностична модель комплексного тестового контролю самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів

Запропонована дидактична модель як система охоплює інтеграцію гуманістичного, особистісного та діяльнісного підходів, які слугують непохитним підґрунтям для сучасної інноваційної освітньої евристичної концепції (В. Андреев, А. Король, Б. Коротяєв, С. Кульневич, М. Лазарев, А. Хуторський та ін.). Евристична дидактика орієнтується на актуальні й перспективні потреби особистості кожного студента, прагнення до творчої діяльності та, як результат, творчої самореалізації (І. Бех, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Лозова, Ю. Мальований, А. Маслоу, О. Пехота, К. Роджерс та ін.).

Модель комплексного тестового контролю самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів враховує принципи евристичного навчання (А. Хуторський): принцип особистісного цілепокладання (освіта кожного учня (студента) відбувається на основі і з врахуванням його особистих навчальних цілей); принцип вибору індивідуальної освітньої траєкторії; принцип метапредметних основ змісту освіти; принцип первинності освітньої продукції учня (студента), принцип освітньої рефлексії та інші [3, с. 150-160].

Евристична освітня концепція потребує залучення не лише по-сучасному оснащеної технології викладання та учіння з її ретельно прописаними етапами і способами діяльності, але й вимагає зміни підходів до вимірювання навчальних досягнень студентів з залученням евристичних методів контролю та оцінювання. Основний напрямок удосконалення педагогічного контролю має бути пов'язаний з переходом до об'єктивних методів вимірювання навчальних досягнень особливо творчого характеру.

Загальний задум дидактичної моделі комплексного тестового контролю самостійної пізнавально-творчої діяльності у процесі дослідження було підкріплено й деталізовано базовими методологічними основами педагогічної діагностики (Л. Давидова, К. Інгенкамп, Ю. Красильник, І. Лернер, В. Максимова, І. Підласий, Г. Цехмістрова та ін.), контролю, оцінювання та тестології (В. Аванесов, Г. Анастасі, Н. Єфремова, О. Майоров, Дж. Равен, М. Челишкова та ін.), діагностики творчих досягнень (О. Божович, О. Демченко, А. Король, М. Лазарев, А. Хуторський та ін.)

У рамках нашого дослідження контроль та оцінювання розглядаються як невід'ємні складові педагогічної діагностики. Остання є однією з найважливіших ланок евристичного навчання, важливою частиною навчального процесу, засобом для вимірювання освітнього процесу, визначення його результатів з метою їхнього подальшого вдосконалення.

У діагностиці навчальних досягнень достатньо ефективним методом контролю на сьогодні вважається педагогічний тест (тестові завдання як закритої, так і відкритої форми). Саме тому у дослідженні застосовано тестові технології щодо організації контролю самостійної пізнавально-творчої діяльності для об'єктивного, валідного, надійного та оперативного вимірювання творчих досягнень студентів.

Дидактична модель комплексного тестового контролю самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів у навчанні гуманітарних дисциплін представляє сукупність навчальної та діагностичної діяльності суб'єктів освітнього процесу (викладача і студентів): від прогнозування результатів навчання як мети діяльності до реального освоєння процедури діагностування, з залученням тестового контролю для оцінювання творчих освітніх продуктів.

Ключовим елементом авторської моделі контролю самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів виступає евристичне тестове завдання (ЕТЗ), яке визначається як:

- навчальне завдання відкритої форми, яке має на меті створення студентом особистісно значущого освітнього продукту з використанням евристичних видів діяльності (когнітивних, креативних, оргдіяльнісних);
- достатньо об'єктивний, валідний, надійний метод діагностики й оцінювання як зовнішніх (творчих продуктів), так і внутрішніх (методів і способів діяльності особистості) результатів самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів;

– інструмент вимірювання і контролю, який сприяє оперативній само- та взаємодіагностиці й експертній оцінці рівнів розвитку творчих досягнень студентів на критеріальній основі.

Найбільш доцільними й ефективними прикладами евристичних тестових завдань з урахуванням специфіки діяльності студентів та навчальних програм з гуманітарних дисциплін вищих навчальних закладів можуть бути: анотація або рецензія наукової статті; усна доповідь за фаховим спрямуванням; письмовий професійний проблемний твір, зокрема, педагогічний міні-твір і твір-роздум; невелика, але завершена, дослідницька робота за спеціальністю; схеми або таблиці, що узагальнюють теоретичний матеріал; науковий реферат тощо.

Евристичні тестові завдання суттєво відрізняються від тестових завдань закритої форми і традиційних творчих завдань та мають такі характерні ознаки: критеріальний підхід до діагностики, контролю й оцінювання як кінцевого творчого продукту, так і перебігу самостійної пізнавально-творчої діяльності; об'єктивність, валідність та надійність процедури діагностики, контролю й оцінювання творчого завдання; оперативність процедури само- та взаємодіагностики творчого продукту; відкрита форма й творчий характер завдання; актуальність для студента пізнавально-творчого завдання; наявність більшого (у порівнянні з закритими тестовими завданнями) навчального ефекту.

Сутнісною характеристикою евристичного тестового завдання є створення студентами творчих освітніх продуктів – зовнішніх і внутрішніх. Перші – матеріалізовані продукти діяльності студента у вигляді суджень, текстів, малюнків, виробів і т.п.; другі, які часто залишаються поза увагою суб'єктів навчального процесу – зміни особистісних якостей студента, що розвиваються у ході самостійної пізнавально-творчої діяльності. Обидві складові освітньої продукції – матеріальна і особистісна, або зовнішня і внутрішня – створюються одночасно і є однаковими за значимістю в конструюванні студентом індивідуальної освітньої траєкторії.

Тестовий контроль зовнішнього творчого продукту у рамках даного дослідження проводився з урахуванням таких загальних критеріїв: творча продуктивність (обсяг, зміст, якість створеного студентом зовнішнього продукту); новизна ідеї або розробки; логічність та аргументованість; світоглядна основа та особистісне ставлення до продукту, що створюється; наявність багатоваріантного підходу до вирішення творчого завдання; рівень володіння основними предметними уміньми та навичками для втілення творчої ідеї; відповідність умовам завдання (валідність); оригінальність форми представлення результату; світоглядна глибина та обґрунтованість освітнього продукту; нестандартність використаних способів рішення; ступінь пізнавально-творчої самореалізації.

Бінарна сутність творчої освітньої продукції вимагає зміни підходів до їх діагностики. Остання має носити комплексний характер і ґрунтовно та оперативно вимірювати не лише зовнішній, але й, на його основі внутрішній творчий продукт, який включає в себе когнітивний, креативний та оргдіяльнісний компоненти (А. Хуторський) і вимагає розробки цілого комплексу необхідних і достатніх критеріїв, а саме:

– когнітивних (аналітичність, синтетичність, уміння в пошуку й баченні проблем, схильність до експерименту та ін.);

– креативних (оригінальність (неординарність), винахідливість, почуття новизни, незалежність, схильність до ризику, прогностичність та ін.);

– оргдіяльнісних (цілепокладання, стійкість у досягненні мети й завдань, плановість, гнучкість і варіативність дій, комунікативність, значеннєве бачення, рефлексивність, самоаналіз, самооцінка та ін.).

Об'єктивність діагностики, контролю й оцінювання творчих освітніх продуктів досягається шляхом залучення до процесу вимірювання навчальних досягнень не лише викладача, але й самого студента-творця (самодіагностика, самоконтроль, самооцінювання), інших студентів (взаємодіагностика, взаємоконтроль, взаємооцінювання) та експертів (експертна діагностика, контроль, оцінювання).

Евристичне тестове завдання дозволяє проводити комплексну діагностику, контроль та оцінювання творчих досягнень студентів, тому що базується на цілому ряді діагностично-оціночних шкал:

- 1) шкалі аналізу якості зовнішнього творчого освітнього продукту;
- 2) шкалі аналізу якості внутрішнього творчого освітнього продукту;
- 3) шкалі досягнутих рівнів розвитку евристичних умінь студентів (високий, достатній, середній, початковий);
- 4) шкалі рефлексивних самооцінок;
- 5) шкалі кількісної (бальної) оцінки творчого продукту у відповідності до європейської системи ECTS.

Наявність в евристичному тестовому завданні актуальних для вирішення проблем, протиріч або потреб, які безпосередньо стосуються студента у заданій предметній галузі, стимулюють, мотивують та активізують навчальну діяльність студентів, адже відчуття значимості навчальної роботи, що проводиться для особистого зростання та вдосконалення, гарантує максимальну ефективність і продуктивність подальшої професійної діяльності.

Висновки. Таким чином, розроблене в дослідженні інноваційне евристичне тестове завдання як центральний елемент дидактичної моделі комплексного тестового контролю самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів, з одного боку, чітко організує евристичну діяльність студентів, з іншого, являє собою засіб комплексного тестового контролю рівнів творчих навчальних досягнень студентів та, найголовніше, сприяє формуванню творчої особистості, тому що воно:

а) враховує особливості евристичної парадигми освіти з пріоритетами самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів;

б) базується на особистісно зорієнтованому, діяльнісному, системному підходах до навчання і реалізується як цілісний вимірвальний, оцінювальний і прогностичний комплекс в активній діяльності викладача і студентів;

в) поєднує на основі критеріального підходу до контролю та оцінювання пізнавально-творчих досягнень діагностичні операції викладача, експертів і самодіагностику, самоконтроль, самооцінювання студентів з постійною тенденцією підвищення місця і ролі останніх.

Перспективними вважаються дослідницькі дії, спрямовані на перевірку й уточнення змістових і процесуальних складових розглянутої дидактичної моделі у процесі її практичного випробування у вищих навчальних закладах у навчанні гуманітарних дисциплін.

Список використаних джерел

1. Кузнецова А.Г. Развитие методологии системного подхода в отечественной педагогике: Монография / А.Г. Кузнецова. – Хабаровск: Изд-во ХК ИППК ПК, 2001. – 152 с.
2. Михеев В.И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике. / В.И. Михеев. – М.: КомКнига, 2006. – 200 с.
3. Хуторской А.В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения / А.В. Хуторской. – М.: Изд-во МГУ, 2003. – 416 с.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2012.

Плохута Т.

Сумской государственной педагогический университет имени А.С. Макаренко, Украина

ДИДАКТИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ КОМПЛЕКСНОГО ТЕСТОВОГО КОНТРОЛЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ ПОЗНАВАТЕЛЬНО-ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ

В статье теоретически обоснована авторская дидактическая модель комплексного тестового контроля самостоятельной познавательно-творческой деятельности студентов. Выделены компоненты представленной модели в их диалектическом взаимодействии.

Ключевые слова: педагогическая модель, педагогическая диагностика, тестовый контроль, самостоятельная познавательно-творческая деятельность студентов.

Plokhuta T.

Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko, Ukraine

DIDACTIC MODEL OF COMPLEX TEST CONTROL OF STUDENTS' INDEPENDENT COGNITIVE-CREATIVE ACTIVITY

In the article the authorial didactic model of complex test control of students' independent cognitive-creative activity is theoretically grounded. The components of the presented model are distinguished in their dialectical co-operation.

Keywords: *pedagogical model, pedagogical diagnostics, test control, students' independent cognitive-creative activity.*